

ELŐTERJESZTÉS

a nappali tagozatos szociális munkás és szociálpolitika
szakos képzés tantervére

A szociológia szakos képzés 1973-ban indult meg egyetemünkön nappali tagozaton. Szociológia szakos oktatás folyt esti kiegészítő és levelező tagozaton is. Ez utóbbi forma két (oktatási- és művelődési) ágazata 1985-ben kiegészült szociálpolitikus képzéssel is.

A társadalmi válságfolyamatok, a szociálisan veszélyeztetett helyzetben lévők körének bővülése, a politikai rendszer átalakulása nyilvánvalóvá tették, hogy elengedhetetlenül szükséges az olyan szaktudás, amely lehetővé teszi a válságos, egyes társadalmi rétegek szociális biztonságát veszélyeztető, s az egész társadalom működését destabilizáló társadalmi folyamatok kezelését, az igazgatás és a társadalmi megszervezéses technikáinak alakítását.

E mind élesebben megfogalmazódó társadalmi igények, a levelező tagozatos képzés során felgyülemlett oktatási tapasztalatok és a nemzetközi standardok figyelembevételével az ELTE Szociológiai és Szociálpolitikai Intézet és Továbbképző Központ a nappali tagozatos szociális munkás és szociálpolitika szakos képzés tantervére az alábbi javaslatot teszi.

A nappali tagozatos szakosított szociális munkás,- és szociálpolitikus képzés 5 éves, egy szakos és egyetemi diplomát nyújt. Mindkettő "A" szakként működik. Azok a hallgatók, akik nem kívánnak szakosított szociális munkás diplomát szerezni, az egyetemen folyó oktatás keretében, négy éves képzéssel általános szociális munkás főiskolai diplomát nyerhetnek.

A képzésre jelentkező érettségizett diákok társadalomismeretből, s saját választásuk alapján a magyar nyelv és irodalom, történelem, és matematika tantárgyak valamelyikéből tesznek írásbeli felvételi vizsgát. A szóbeli vizsga tárgya: társadalomismeret. A társadalomismeret írásbeli és szóbeli vizsga a tájékoztatóban megadott irodalomra, a középiskolákban oktatott társadalomismeret és filozófia tantárgyakra épül. A jelentkezőknek ismerniük kell a társadalom, gazdaság és politika legújabb kori magyar és egyetem történelmét is. A felvételi eredménynek értékelésénél, például pontszám azonosság esetén, nyomatékkal figyelembe vesszük, ha a jelölt az érettségi és a felvételi vizsga között valamely intézményben szociális munkásként dolgozott vagy/és szakirányú középiskolában végzett.

Az oktatás szerkezetében két szintű. A leendő szociális munkás és szociálpolitikus hallgatók képzése az első két tanévben közösen folyik. Bizonyos elméleti és módszertani kurzusaiik megegyeznek a szociológia szakosok óráival is. Am az órarend már ekkor is lehetőséget teremt választható tárgyak felvételére, a szakválasztással kapcsolatos döntés előkészítésére. A szociológia illetve szociális

munkás/szociálpolitikus szak közötti váltás ekkor még. néhány tantárgy utólagos lehallgatása és meghatározott különöbzeti vizsgák letétele esetén lehetséges. Az ötödik és hetedik szemeszterben, leendő diplomájától függetlenül, minden szociális munkás és szociálpolitikus hallgató egy éves, heti négy napos kötelező szociális munka gyakorlaton vesz részt. s hetente csak egy napot tölt az egyetemen konzultációval. A főiskolai diplomához további egy éves, az egyetemihez két éves képzésre van szükség.

A képzés törzsanyagát hat tantárgy-tantárgycsoport tartalmazza:

- szociális munka
- társadalomismeret-szociológia
- társadalom-és szociálpolitika
- jog
- közgazdaságtani ismeretek
- pszichológia

(A törzsanyag tárgyainak tematikáját a mellekletben közöljük.)

A képzés az alaptárgyakba tartozó studiumokon kívül szakosodást lehetővé tevő kötelezően es szabadon választható specialis kollegiumok es szemináriumok, szakszemináriumok es teregyakorlatok formájában zajlik. A specializalódásra való felkészülés a hatodik szemeszterben kezdődik.

Mindkét szak hallgatóitól a hetedik szemesztertől kezdve elvárjuk az idegen nyelvű szakirodalmi tájékozódást egy idegen nyelven. A szövegolvasási készség kialakításához speciális idegen nyelvű szakszövegolvasási órákat hirdetünk meg.

A képzés államvizsgálattal zárul. Az államvizsga alapját a szakdolgozat képezi. A dolgozatokat a konzulens tanáron kívül egy külső lektor is minősíti. Az államvizsga során a hallgatóknak a bizottság előtt meg kell védeniük munkájukat, s bizonyosságot kell tenniük a dolgozat témakörével kapcsolatos általános (elméleti, történeti, jogi, módszertani stb.) tájékozottságukról.

Szociális munkás- és szociálpolitikus képzés

ÓRATERV

<u>Tantárgy</u>	<u>óraszám</u>
-----------------	----------------

1. SZEMESZTER

Bevezetés a szociológiai elmé- letek tanulmányozásába	2
Társadalomismeret	2
Közgazdaságtani ismeretek	2
Családszociológia	2
Erkölc és érték	2
Allam- és jogtudományi ismeretek	2
Szociális jog	1
A magyar szociálpolitika története	2
Személyiséglélektan	2
A szociális munka elmélete	2
Kötelezően választható spec.koll.	6
<hr/>	
	25

Tantárgy óraszám

2. SZEMESZTER

Társadalomismeret	2
Közgazdasági ismeretek	2
Társadalometatisztika	4
Szociális jog	2
Társadalombiztosítási jog	1
A nemzetközi szociálpolitika története	2
A szociológiai gondolkodás története	2
Fejlődéslélektan	3
A szociális munka elmélete	2
Kötelezően választható spec.koll.	6

26

Tantárgy -----	óraszám -----
3. SZEMESZTER	
A szociológia módszertana	2
Társadalombiztosítási jog	2
Családjog	2
Társadalmi újratermelés és társadalompolitika	2
Társadalomorvostan	2
Mentálhigiéne	2
Szociálpszichológia	2
Szociális munka gyakorlat	4
Családok segítése	2
Idegen nyelvű szakszövegolvasás	2
Kötelezően választható spec.koll.	6
-----	28

Tantárgy óraszám

4. SZEMESZTER

A szociológia módszertana	2
Munkajog	2
Társadalmi újratermelés és társadalompolitika	2
Társadalomorvostan	2
Mentálhigiéne	2
Szociálpszichológia	2
Szociális munka gyakorlat	4
Gyermek- és ifjúságvédelem	2
Idősgondozás	2
Idegen nyelvű szakszövegolvasás	2
Kötelezően választható spec.koll.	6
<hr/>	
	28

5. SZEMESZTER

A hallgatók a hét négy napján szociális munkát végeznek valamely erre szakosodott intézményben.

A hét ötödik napján feldolgozzák a hét eseményeit, szupervízióon vesznek részt és két órában a "Segítő kapcsolatok pszichológiája" című tárgyat hallgatják.

<u>Tantárgy</u>	<u>óraszám</u>
-----------------	----------------

6. SZEMESZTER

Demográfia	2
Társadalomismeret	2
A deviancia szociológiája és joga	2
Társadalomorvostan	2
Politológia	2
A szegénység kérdései	2
A szociális gondolkodás története	2
A szociális munka elmélete	2
Szakdolgozati project (szakszeminárium)	4
Kötelezően választható (előszakosító) spec.koll.	8
<hr/>	
	28

7. SZEMESZTER

A hallgatók a hét négy napján szociális munkát végeznek valamely erre szakosodott intézményben. A szak-szociális munkás képzésre készülők szakirányuknak megfelelő intézményben dolgoznak ebben az időszakban. A hét ötödik napján feldolgozzák a hét eseményeit, szupervizion vesznek részt és a nyolcadik szemeszter végén főiskolai diplomát szerzők szakdolgozatukról konzultálnak a leendő szakosított szociális munkások szakirányo speciális kollégiumot választanak.

FŐISKOLAI SZINTŰ SZOCIALIS MUNKÁS KÉPZÉS

<u>Tantárgy</u>	<u>óraszám</u>
-----------------	----------------

8. SZEMESZTER

Társadalomismeret	2
A deviancia szociológiája és joga	2
Társadalmi újratermelés és társadalompolitika	2
Szervezetszociológia	2
Ágazati szociálpolitikák	2
Szakközpontozati projekt (szakszeminárium)	4
Kötelezően választható speciális kollégium	6
<hr/>	
	22

EGYETEMI SZINTŰ SZOCIALIS MUNKÁS ÉS SZOCIALPOLITIKUS KÉPZÉS

8. SZEMESZTER

Társadalomismeret	2
A deviancia szociológiája és joga	2
Társadalmi újratermelés és társadalompolitika	2
Szervezetszociológia	2
Ágazati szociálpolitikák	2
Szakközpontozati projekt (szakszeminárium)	4
Kötelezően választható spec.koll.	6
Kötelezően választható (előszakosító) spec.koll.	6
<hr/>	
	28

9. SZEMESZTER

Szakkolgozati project (szakszeminárium)	4
Szakkolgozati konzultáció	2
Kötelezően választható szakosító spec.koll.	18

	24

10. SZEMESZTER

Szakkolgozati project (szakszeminárium)	4
Szakkolgozati konzultáció	2
Kötelezően választható szakosító spec.koll.	14

	20

KÖTELEZŐEN VALASZTHATÓ SZAKOSÍTÓ SPEC.KOLL.

A kötelezően választható speciális kollégiumok a specializálódást szolgálják.

Az egyetemi szintű szakosított SZOCIÁLIS MUNKÁS képzés specializációs irányai:

- munka- és pályatanácsadás
- családsegítés
- mentálhigiéne
- közösségi szociális munka
- igazságügyi szakszociális munka
- a szociális szakemberképzésben dolgozó tanárok oktatása

A SZOCIÁLPOLITIKUS képzésben nincsenek elkülönült szakirányok. A szociálpolitikusok a számukra kötelező valamely társadalompolitika-társadalmi tervezés speciális kollégiumon kívül a szakszociológiák, jog, közgazdaságtan, statisztika-matematika tantárgycsoportokból, tutorokkal konzultálva egyéni tanrendet állítanak össze.

Az alaptárgyak tematikája

I. SZOCIÁLIS MUNKA

A szociális munka elmélete

A tantárgy célja olyan szakmai tudás közvetítése, amely lehetővé teszi, hogy az itt végzett szakemberek a megreformált szociálpolitikai rendszer különféle területein megfelelő szaktudással, tudatosult értékekkel és érett személyiséggel dolgozzanak. A tantárgy oktatása során elsajátított ismeret- és készségrendszer alkalmassá teszi a hallgatókat a kliensek szűkebb és szélesebb társadalmi viszonyainak elemzésére és befolyásolására. Az elemzések során a hallgatóknak összefüggésükben kell látniuk az egyéni eseteket, a szűkebb környezet, valamint a makrotársadalmi folyamatok kapcsolatát, világosan kell ismerniük a szociális előny- és hátrányképződési mechanizmusokat (s ezekben az egyén szerepét, felelősségét és mozgáslehetőségeit), valamint azokat a társadalmi és egyéni lehetőségeket és mechanizmusokat, amelyek segítségével az egyéni, családi és csoportos deprivációk befolyásolhatók. Ezzel egyidőben fel kell készülniük a hallgatóknak arra is, hogy képesek legyenek kompetenciáik határainak betartására; felismeréseik felülvizsgálatára; a konfliktusok, kudarcok, több személyhez kötődő párhuzamos elkötelezettségek okozta frusztrációk elviselésére; a különböző technikák és módszerek megismerésére.

A kurzus többek között bevezetést nyújt a szociális munka fogalomrendszerébe, történetébe és a szociális munkát megalapozó elméleti iskolák tanaiba; elemzi a szociális munka dilemmáit (beavatkozás, értékelés, kontroll, autonómia) és modelljeit; felvázolja a szociális munka értékeit.

Szociális munka gyakorlat

A harmadik és negyedik szemeszterben a gyakorlat célja a szociális intézményrendszer bemutatása. A szociális munkás feladatainak megismerése és a gyakorlat során szerzett tapasztalatok szolgálnak alapul a következő évi gyakorlat színhelyének motivált megválasztásához.

Az ötödik és hetedik szemeszterben az intenzív gyakorlat valamely szociális intézményben, "teljes munkaidőben", külön tematika szerint zajlik.

Gyakorlatot feldolgozó szeminárium

A gyakorlatot feldolgozó szeminárium a tapasztalatok jogi, szociológiai és pszichológiai szempontú elemzésére épül. Történhet a szociális munka színterén, a tereptanár részvételével vagy az egyetemen, csoportos konzultáció keretében.

Esetmegbeszélő szupervízió

Ez az egyetemi oktatásban meglehetősen rendhagyó szemináriumi forma a szociális munka gyakorlathoz kapcsolódik, s az e munka során szerzett élmények feldolgozásában kíván segítséget nyújtani a hallgatóknak személyes és csoportos formában.

Személyiségfejlesztő tréningek

(A tréningek nagyjából a nyár folyamán történnek.)

Gyermek- és ifjúságvédelem

A gyermekvédelem fogalmának és tartalmának történelmi-társadalmi meghatározottsága. A gyermekvédelem története. A szocializáció intézményes társadalmi kontrollja és befolyásolása. A magyar gyermekvédelem rendszere. A gyermekvédelemben résztvevő hatósági és társadalmi szervek, intézmények. Gyermekvédelem és szociálpolitika. A gyermekvédelem jogi vonatkozásai. Pedagógia a gyermekvédelemben. A gyermekvédelem pedagógiája. Az óvodai és iskolai gyermekvédelem módszerei, színterei. Gyámhatóságok. A speciális gyermekvédelem tartalma, szervezete, intézményei. Kísérletek, vizsgálatok a gyermekvédelemben. Fejlesztési koncepciók.

Idősgondozás

Az idősgondozás fogalma, kialakulása. A gondozás elemei:

- fizikai
- egészségügyi és pszichés gondozás
- foglalkoztatás.

Az idősgondozás színterei: területi és intézményi. A területi gondozás keretében

- a rendszeres és eseti anyagi juttatások felhasználásának vonatkozásai
- a klubtípusú foglalkoztatás
- házi szociális gondozás
- tanácsai szociális foglalkoztatók feladatai
- nyugdíjas házakban folyó gondozási munka
- szociális étkeztetés
- családgondozás
- fogyatékos területi gondozás, értelmi fogyatékosok napközi otthonai és védőmunkahelyi gondozása.

Családok segítése

A tananyag elméleti, gyakorlati módszertani segítséget nyújt egyes, a családi életben különösen sok problémát okozó konfliktus kezeléséhez.

- 1.) A családgondozás szükségességének felismerése.
- 2.) A családi kommunikációrendszer felismerésének metodikája.
- 3.) Kommunikációs zavarok.
- 4.) A család tagjainak érdekérvényesítő lehetőségeinek feltárása.
- 5.) A család külső környezethez való viszonyának elemzése.
- 6.) A családi egyensúly megteremtéséhez szükséges eszközök számbavétele és alkalmazása.
- 7.) Esetek elemzése jogi, szociológiai és pszichológiai szempontból (irodalom- és esetfeldolgozás)
- 8.) Az egyes esetek mögötti társadalmi okok elemzése, jogi eljárások.
- 9.) Terápia eljárások, pszichológiai tanácsadás.

Társadalomorvostan

Az egészség nem testi folyamat, hanem a testi, a pszichés és szociális dimenziók változó, fejlődő egyensúlya. A testi állapot és a szociális helyzet állandó kölcsönhatása teszi elengedhetlenné a társadalomorvostan oktatását mind az egészségügyi, mind a szociális munkások számára.

- A korszerű, a leghatékonyabb szemlélet a megelőzés. Ennek megvalósítása érdekében ismerni kell a folyamatok okait, a veszélyeztetettség jellemzőit, a korai tüneteket, a lefolyás fázisait, valamint a beavatkozás lehetőségeit és korlátait.

- Mindezek figyelembevételével a társadalomegészségügyi oktatás terve:

1.) Az egészség fogalma, egészség és betegség (I. félév)

- az egészség fogalma és fejlődése a különböző életperiódusokban
- egészséges magatartás, az egészségmegőrzés
- szociológiai vonatkozások
- a betegség fogalma, a betegszerep felvállalása, a betegségre adott pszichoszociológiai reakciók
- a betegség mint nyereség, veszteség, büntetés
- a betegség-jelentés meghatározói, egyéni és szociokulturális faktorok
- pszichoszomatikus jelenségek a különböző életperiódusokban
- a megbetegedések szociológiai jellemzői
- a különböző típusos élethelyzetekre jellemző megbetegedések

2.) Magatartás és szociális munka (II. félév)

- a kliens magatartásának hatása a szociális munka hatékonyságára
- személyiségjegyek, ezek várható hatása
- a szociális munkás-kliens kapcsolat, a szociális munkás személyiségének szerepe
- Bálint-csoport munka (6 alkalom)

3.) A család és az egészség (III. félév)

- a család hatása az egészségre és betegségre
- a beteg hatása a családstruktúrára
- rizikótényezők és család
- típusos családszociológiai problémákra jellemző betegség válszok
- az egyedülélő mint sajátos családstruktúra
- nagycsaládosok egészségügyi kérdései, együttműködés az egészségügy és a szociális munkások között
- a szociális munka és a család együttműködése, deviancia befo-lyásolásában, illetve betegség esetén
- a szociális munka és az egészségügyi team együttműködése a családterápiában

4.) Az egészségügy szervezete, ápolása és szociális munka (IV.félév)

- az egészségügy szervezete
- az egészségügyi és a szociális alapellátás együttműködése
- az önsegítő csoportok és a szociális munkás
- házi betegellátás
- a kórházban fekvés, mint sajátos szociológiai helyzet
- a krónikus osztály, mint sajátos szociológiai helyzet
- a haldokló beteg és a szociális munkás
- a gyász és a szociális munkás

5.) Munkaképesség csökkenés, rehabilitáció, rokkantság (IV. félév)

- a munkaképességcsökkenés fogalma és mértéke
- a munkaképességcsökkenés szociológiai hatásai
- foglalkozási rehabilitáció, foglalkoztatáspolitikai
- egészségügyi rehabilitáció
- átképzés
- a rokkantság fogalma, szociológiai hatása, magyarországi adatok

II. TÁRSADALOMISMERET- ÉS SZOCIOLÓGIA

A tantárgycsoport társadalomtörténeti, szociológiai ismereteket, szemléletet nyújt. Didaktikai szempontból három részre tagolódik: elméleti-történeti jellegű előadásokra, irodalom-feldolgozó, illetve szövegelemző szemináriumokra és empirikus gyakorlatokra.

A tantárgycsoport klasszikus kronológiai történeti stúdium helyett néhány, a szociálpolitikai törekvések általánosabb társadalmi-gazdasági beágyazottságát érzékeltető kérdéskört kíván alaposabban elemezni. Figyelembe véve, hogy a szociális munkásoknak és szociálpolitikuskoknak egy-egy döntéshozatal, illetve egyedi eset megoldásának mérlegelése során egyszerre kell makro-, illetve mikroszemponturn megközelítést alkalmazniuk, a tantárgy mindenekelőtt az empirikus gyakorlatokkal módszertanilag hidat kíván verni a két típusú megközelítés között.

Az első két szemeszter bevezető jellegű, ekkor inkább az empirikus megközelítések dominálnak: a hallgatók családtörténeti vagy intézményi interjúkra épülő monográfiákat készítenek. Az esettanulmányok csoportos feldolgozása bevezetést nyújt a társadalomtörténet főbb problémáiba és a struktúra-elemzések konkrét alkalmazásába, lehetővé teszi a szociológiai interjúkészítés technikáinak elsajátítását.

A hatodik-nyolcadik szemeszterben az elméleti kérdésfelvetések kapnak kiemelkedő szerepet. Ekkor a szociális munka gyakorlat során szerzett társadalmi tapasztalatokra is építkezve kerül sor az 1867-es kiegyezéstől napjainkig eltelt időszak alapvető társadalomfejlődési, modernizációs, társadalmi-gazdasági átstrukturálódási, illetve mobilitási folyamatainak felvázolására, középpontba állítva a mindenkori központi-állami törekvések és az egyes korszakokat jellemző meghatározó jelentőségű társadalmi folyamatok konfliktusait és kompromisszumait.

III. TÁRSADALOM- ÉS SZOCIÁLPOLITIKA

A tantárgyblokk konkrét tárgyaiból fogalmazódják meg a két fogalom (társadalompolitika, szociálpolitika) történeti, politikai, társadalmi meghatározottsága: változó társadalmi funkcióik és konkrét eszközrendszerük.

A tantárgyblokk értelmezési kereteiben és fogalomhasználatában interdiszciplinaritásra, illetve szintetizálásra törekszik kettős értelemben is: különböző elméleti diszciplínák között, valamint elmélet és gyakorlat között.

Társadalmi újratermelés és társadalompolitika

- A szociálpolitika fogalmának történetisége, szociológiai értelmezései. Szociálpolitika és társadalompolitika kapcsolata.
- A társadalmi újratermelés, mint fogalmi keret. A társadalmi folyamatok és a tudatosság. A tudatos tervezés lehetőségei és buktatói.
- Társadalompolitika és értékek. Szabadság, egyenlőség, szolidaritás, igazságosság, tolerancia. ezek ellentmondásai.
- Az alapvető emberi szükségletek kielégítése mint cél és érték. Szükségletek. Alapszükségletek különböző felfogásai. Társadalompolitikában döntő alapszükségletek: amelyek a fizikai és társadalmi életesélyek társadalmilag elfogadható szintjét biztosítják. Konkrétan: kétféle biztonság; egészség; autonómia.
- Gazdaság a társadalomban. (Röviden: beágyazott és elkülönült gazdaság; integrációs sémák.) Részletesebben: szükségletkielégítő és formális gazdaság, ezek sajátos racionalitásai. A társadalmat integráló elvek pluralizmusának szükségessége. Szociálpolitika és bérek; árak; adók; vállalat.
- Szükségletkielégítési módok: piaci, redisztributív és kombinált hozzájutás. Finanszírozás, tulajdon, működtetés, hozzájutás szétválasztása. A non-profit szféra lényege, dilemmái. a központ, a lokalitás, a non-profit szféra, a kisközösségek, a családok (barátok) szerepe a szükségletkielégítésben.

- Az elosztás kérdései. Elosztás (elosztás körüli harc) makroszinten; a költségvetési centralizáció. a költségvetés felosztása. Lakossági jövedelemeloszlás redisztribúció előtt és után.
- Minimumok (társadalmi minimum, létminimum, garantált minimum, társadalmi osztalék). A szegénység - meghatározások, tények. A szegénység "kezelése" - szegénypolitika?
- A szociálpolitika gyakorlati elvei (prevenció és korrekció; univerzalitás és szelektivitás; jogszerűség, normativitás, diszkréció; pénzbeni és természetbeni járandóságok, humán szolgálatok; integrálás és szegregálás; pozitív diszkrimináció, stb.)
- Társadalompolitikai alternatívák.

Magyar szociálpolitika történet

A tárgy célja, hogy a kiegyezéstől 1945-ig mutassa be a magyar szociálpolitikát, a mai helyzet előzményeit. A szociális kérdés megjelenését, a szegénypolitika eszköztárát exponáltan munkáskérdéssé alakulását (társadalombiztosítás megjelenését), a munkásmozgalom és az állami intervenció szerepét; egyházak. A bemutatás fő irányai részben eseménytörténeti szálon, intézményei, akciói és kísérletei ismertetésével, részben pedig korabeli szociálpolitikai elméletek és szerzőik bemutatásával; mindvégig összefüggéseket keresve a történelmi, politikai eseményekkel és külföldről érkező irányzatokkal is.

Nemzetközi szociálpolitika történet

A törzsi társadalmaktól a jóléti társadalmakig jutó áttekintés nem vállalja fel sem kronológiailag, sem társadalmi formációk szerinti szociális gondoskodások ismertetését. Célja az, hogy megmutassa a szociális problémák (szegénység) megjelenésének, majd problémaként definiálásának, a probléma kezelésének gazdasági, társadalmi feltételeit, mindezt főként a gazdaság beágyazottságával, a munka szerepének és jellegének változásával párhuzamosan.

A társadalmakban működő integrációkat a "számítás helyett még számolás" állapotában, az állami beavatkozás előtti korokban.

Az állam előtti szereplőket (egyház, földbirtok, cég), majd színrelépésével megjelenő szegénységkezelő ideológiákat és funkciókat (büntető stigmatizáló funkciók, a lokalitás, a nyílt és zárt szegénygondozás, kevésbé választhatóság, stb. elve), valamint intézményeit. Az állami beavatkozás második szakasza a társadalombiztosítás csíráinak, majd két újtának kialakulásával jellemezhető, a második világháború utáni Európa modernizációs programja történelmileg, társadalmilag különböző útjai, államszocializmus és jóléti államok. Állam és piac dilemma meghaladása.

Ágazati szociálpolitikák

A tantárgy valójában nem a szociálpolitikai ágazat ágazatairól szól, hanem az ún. humán infrastruktúra szociálpolitikai vonatkozásaival foglalkozik. Így például a következő szférák szociálpolitikai szempontú tárgyalására kerül majd sor:

- oktatás
- egészségügy
- lakásügy
- művelődésügy
- szociális alap és szakellátás.

A fenti ágazatokról más tantárgyak keretében is lesz szó. Itt társadalmpolitikai megközelítésből foglalkozunk velük, többek között az alábbi szempontokra figyelve:

- hozzájutás, fizetőképesség, ingyenesség technikái
- fogyasztói preferenciák összehangolása (egyéni, családi, társadalmi)
- szervezeti felépítésük, szervezeti rendszereik
- az egyes ágazatok saját racionalitása és a társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése
- területi megoszlások, konvertálható szükségletkielégítési módok (pl. közlekedés, telekommunikáció)
- állami és nem-állami szolgáltatások
- állami szerep a nem-állami szervezetek működésénél (tevékenységfinanszírozás, szakmai kontroll, pénzügyi kontroll)
- választás, választhatóság biztosítása.

A tantárgy a humán infrastruktúra elméleti problémái mellett megismereti a hallgatókat a mai magyar szervezetek felépítésével, működésével is.

A szegénység kérdései

A szegénység fogalmának mindennapi és tudománytörténeti alakulása (mint állapot, mint bűn, mint társadalmi egyenlőtlenség; szóhasználat: a halmozottan hátrányos helyzet, objektív relatív depriváció).

Szegénység tipológiák

A szegénység okaira irányuló kérdésfeltevések ellentmondásossága. A szegénységre adott magyarázatok és azok összefüggése a mögöttes társadalomképpel. Szegénység-kutatások, szubkultúra vita. Deprivációs ciklus-e-gyenlőtlenségek újratermelése. Szegények és más rétegek (rétegek közötti közlekedés hiánya, szolidaritás hiánya, anómia). Szegénység - kényszeres modernizáció - integráció összefüggései. Szegénység - szegénypolitika és történelmi kudarcai. Szegénység - szépirodalmi megjelenítés.

IV. J O G

Állam- és jogtudományi ismeretek

az állam- és jogtudományi ismeretek oktatásának célja az állam és a jog fogalmának, fogalmi rendszerének tisztázása. A stúdium egyrészt felöleli az állami szervezetrendszer felépítésére, az alapvető állami szervtípusok funkciójára feladatkörére, egymáshoz való viszonyára vonatkozó tudásanyag állambölcseleti és államjogi megközelítésből történő bemutatását, másrészt a jogbölcselet és a tételes jog szabályaiból didaktikus szempontok szerint képzett modell segítségével szemlélteti a jogrendszer felépítésének sajátosságait. Az állam és a jog fogalmának tematizálása a közhatalom birtokában működő központi és helyi szervekre, a jogágakra, azok szabályozásának módszertani specifikumára, a norma- és jogviszonytanra, a jogalkotás és a jogforrások rendszerére, a jogkövetésre és a jogalkalmazás szabályaira jellemző, praktikus ismeretek oktatásán keresztül valósul meg.

Szociális jog

A szociális jog területére tartozó joganyag oktatása az emberi életfolyamat fázisait követi és az egyes életszakaszokban részletesen vizsgálja a szociálpolitikával összefüggő jogviszonyokat, a szociálpolitika szervezet- és intézményrendszerét, a szabályozás funkcióit, megoldási módjait.

A vizsgált témakörök:

- 1.) Anya- és csecsemőgondozás
- 2.) Gyermekgondozás, nevelés, gyermekvédelem
- 3.) Ifjúságnevelés, ifjúságvédelem
- 4.) Fiatal felnőttek élet- és pályakezdése
- 5.) Szociális támogatásra, védelemre szoruló felnőttek
- 6.) Időskorúak és öregek gondozása

Valamennyi életszakaszban először a szociálpolitikával is összefüggő, de "normális" emberi élethelyzetekhez kapcsolódó állami tevékenység kerül áttekintésre, amit a hátrányos helyzetű társadalmi rétegeket érintő szabályozás ismertetése követ.

Társadalombiztosítási jog

A tantárgy oktatása a jogtörténet és a jogösszehasonlítás módszereinek segítségével a társadalombiztosítási jog hatálya alá tartozó életviszonyok meghatározásából indul ki. A stúdium törzsanyagát a kötelező biztosítást kondicionáló normák rendszerszerű ismertetése jelenti, amelynek során bemutatásra kerül a társadalombiztosítás gazdálkodásának, szervezetének és irányításának, az általa nyújtott ellátásoknak, a jogok és kötelezettségek realizálásának rendje. A társadalombiztosítási jogviszony statikájának és dinamikájának ismertetésekor alapvető cél a vonatkozó jogszabályok készség szintű elsajátítása. Ennek megfelelően a biztosítottak körére, a betegségi és anyasági ellátásokra, a családi pótlékra, a nyugellátásokra, a baleseti ellátásokra és az eljárásra rendelt jogintézmények maradéktalan megismertetése kiemelt fontosságú.

Családjog

A kurzus célja, hogy a családot, mint társadalmi jelenséget a jog oldaláról vizsgálja. A vizsgálat kiinduló pontja a diszciplina területére tartozó normaanyag, a szabályozás logikájának megfelelő szempontú tematizálása. A jogi ismeretek oktatása három nagy téma köré csoportosul.

Ezek:

- 1.) A házasság joga
  - a házasság létrejötte
  - a házastársak jogai és kötelezettségei
  - házasság megszűnése.
- 2.) A család joga
  - a rokonság
  - a leszármazás
  - az örökbefogadás
  - a családba fogadás
  - szülő és gyermek közötti jogviszony
  - tartási kötelezettségek
- 3.) Gyámsági jog

Munkajog

A stúdium célja, hogy segítséget nyújtson a munkajog elméleti kérdéseinek, tételes szabályainak és ezek alkalmazási elveinek elsajátításában. A jogi ismeretek oktatása az alábbi témák köré csoportosul:

- 1.) A munkajog tárgya, alapelvei, szabályozási rendszer
- 2.) A munkajogviszony létesítése, módosítása, megszüntetése
- 3.) A munkajogviszony tartalma
- 4.) Felelősségi szabályok
- 5.) A munkaügyi viták
- 6.) Az aktív munkaerőpiaci politika jogi eszközei

Kriminálszociológia, büntetőjog, TBZ

A kurzus e három diszciplína eszközeinek jogszempontú ismertetésére vállalkozik és a deviancia társadalmilag intézményesült kezelésének bemutatására törekszik. A tananyag az alábbi témák köré csoportosul:

- 1.) A deviancia fogalma, jogi megközelítése
- 2.) Az alkoholizmus, kábítószerélvezet, elmebetegség társadalmi kezelése és a jogi eszközök
- 3.) A bűnözés társadalmi természete, struktúrája, morfológiája
- 4.) A büntetőjog és a büntető szankciók rendszere
- 5.) Társadalompolitika, szociálpolitika, büntetőpolitika

V. KÖZGAZDASÁGTANI ISMERETEK

A tantárgy célja, hogy a hallgatókat a modern közgazdaságtan alapismereteibe bevezesse, s lehetővé tegye, hogy a későbbiekben haladó szintű, jóléti közgazdaságtani, illetve elméletttörténeti jellegű ismeretekre is szert tegyenek, s tájékozódni tudjanak a szociálpolitikával kapcsolatos közgazdasági kérdésekben.

Témakörök:

A közgazdaságtan alapkérdése (mit, kinek, hogyan), munkamegosztás, termelés, elosztás, fogyasztás. Elosztási sémák fajtái, szerepe (tisztá árverés, tiszta kiutalás, sorbanállás; kevert sémák). Alkalmazási területük, arányaik.

Kereslet és hasznosság elmélete. Csökkenő határhaszon törvénye, Keresleti görbék. Fogyasztói egyensúly feltételei, a határhasznok szinteződése. Közömbösségi görbék, budget-egyenes (költségvetési korlát). Kínálati görbék. Keresleti-kínálati elemzés és általános egyensúly. Költségfoglalom (könyvelési vs. közgazdaságtani). Egyéni és társadalmi költségek. Haszonáldozatköltségek (opportunity cost). Kompetitív és határköltség. Határköltség alapján történő ármeghatározódás.

Kompetitív általános egyensúly (allokációs hatékonyság, Pareto-optimum, elsődleges termelési tényezők, erőforrások és végső javak ármeghatározása). Piaci kudarcok (market failures). Külső gazdasági hatások, azaz pozitív és negatív externalitások. Közjavak vs. magánjavak. Potyautasság, közlegelők dilemmája. Egyensúlyelmélet kritikái, disequilibrium-elméletek.

Makroökonómia: céljai és eszközei. Aggregált kínálat és kereslet alakulása rövid és hosszú távon. A nemzeti gazdasági kibocsátás mérőszámai és az ehhez kapcsolódó számbavételi problémák. Fogyasztás, megtakarítás, beruházás. Kibocsátás (termelési volumen) meghatározása a klasszikus modellben és a keynesi rendszerben.

Az aggregált kínálat és a konjunktúra ciklusok. Akcelerátor-hatás. Az akcelerátor- és a multiplikátor-elv kumulált hatása; ciklikusság. Infláció; fajtái, okai, gyógymódjai. A világgazdaság fejlődése a második világháború után. Növekedési ciklus, recesszió, stagfláció.

Pénzelmélet. Modern bankrendszer, monetáris és költségvetési politika. Adóalapfogalmak (lineáris, progresszív, degresszív, direkt, indirekt). A költségvetési kiadások szerkezete (nemzetközi tendenciák). A főbb kiadási területek finanszírozási technikái. Költségvetési reformok, átalányfinanszírozás. Negatív jövedelemadó, adóhitelkonstrukciók.

Hiány fogalma, újratermelése. Hiánygazdaság és állami tulajdon. Kemény és puha költségvetési korlát fogalma. A költségvetési korlát keménységének fokozatai, a keménység (illetve puhaság) feltételei a gazdálkodási szférában. A termelés egyes területei közti kapcsolatok. "Szivattyúzás" és hiány, azaz hogyan szül a termelőeszközök piacán lévő hiány hiányt a fogyasztási cikkek piacán is. A költségvetési korlát keménységének alakulása 1968 óta.

VI. P S Z I C H O L Ó G I A

A pszichológiai tárgyak programja azt a törekvést képviseli, hogy a képzésben résztvevők ismerjék meg a pszichológiai jelenségek fontosabb általános törvényszerűségeit, fejlődésmenetét, a személyiségen belüli összefüggéseit és személyiség-sajátosságokat, a társas-társadalmi viszonyok és a személyiség kölcsönhatásait. Tegyenek szert olyan készségekre és módszertani kultúrára, amely hozzásegíti őket ahhoz, hogy pszichológiai szempontból is felkészültek legyenek a szakmai tevékenységeik során felmerülő problémák felsimerésére és megoldásához vezető út megkeresésére az egyének, a csoportok és a szervezetek szintjén egyaránt.

Személyiség-pszichológia

A tárgy oktatásának célja az emberismeret és a pszichológiai megközelítésmódok alapjainak bemutatása, a tudományos személyiségfelfogás kiindulópontjainak, a személyiségalakulás klusszikus elméleteinek és újabb megközelítésmódjainak áttekintése, az egészséges-patológias személyiségfejlődés kritériumainak, sajátosságainak, a fejlesztés-korrekció lehetőségeinek megismertetése.

Fejlődés pszichológia

Célkitűzésünk bevezető ismereteket adni, valamint szemléletet alakítani a humán pszichikum működésének alapvető sajátosságairól. Megismertetni az alapvető működési törvényszerűségeket, a fejlődéslélektan horizontális és vertikális szemléletmódjának lényegét. A személyiség kiteljesedésének folyamatában nyomonkövetni a predispozíciók, az érés, a fejlődés és fejlesztés, valamint ezek zavarainak megjelenését. A hallgatókban erősíteni kívánjuk az egyén és környezete viszonyában az előbbi, mint nyitott rendszer működésének értését. Szemléletükben erősíteni kívánjuk a biológiai és szociális szféra szoros kölcsönhatásának figyelembevételét. Az új ismereteket folyamatosan össze kívánjuk kötni a már meglévő ismereteikkel, tapasztalataikkal.

Szociál-pszichológia

A tantárgy oktatása során arra törekszünk, hogy a hallgatók a modern empirikus szociálpszichológia kutatás fontosabb elméleteivel és eredményeivel megismerkedjenek. A képzés során kutatástörténeti előzményekről, az alapfogalmakról, irányzatokról beszélünk, melyre építve a fontosabb szociálpszichológiai területekbe (interakció és kapcsolatok, csoportlélektan, kognitív szociálpszichológia, identitás, szocializáció) kívánjuk bevezetni a hallgatókat. A tárgy oktatása során feltétlenül el akarjuk érni, hogy a hallgatók készség szinten képesek legyenek szociálpszichológiai problémák felismerésére, a szükséges szakirodalom igénybevételére és a tudományág szabályainak megfelelő gondolkodásra és problémakezelésre. Célunk azonban korántsem merül ki a szociálpszichológiai akadémiai értelemben vett oktatásában, hanem az akadémikus ismeretanyagot olymódon kívánjuk a hallgatók számára közvetíteni, hogy arra építve, azt alkalmazva a társadalmi problémák megközelítésében tartósan képesek legyenek a szociálpszichológiai szempontból történő megközelítésre, a szociálpszichológiai szemlélet alkalmazására.

Mentálhigiéné

A tárgy ismeretanyaga tartalmazza a mentálhigiéné munkához szükséges "akadémikus" ismereteket, másrészt támaszkodik arra a tapasztalati bázisra is, amellyel a hallgatók rendelkeznek a képzés indulásakor. Ebből következik, hogy a tanrendben mindkét ismeretalapra építeni kell, meg kell találni azokat a közlési formákat, amelyek a két ismeretkör komplementaritására, kölcsönhatására összpontosítanak. A képzésben az elmélet és a gyakorlat egymástól szétválaszthatatlan, szoros összefüggésben kell, hogy legyen, a pragmatikus, gyakorlati szempontok hangsúlyozásával, szakítva a magyar egyetemek és főiskolák elméletcentrikus, az elméletet és a gyakorlatot különválasztó hagyományával. Ennek megfelelően a tantervben nem választjuk külön az elméletet és a gyakorlatot. A választott oktatási formákból kirajzolódik, milyen emberiszakmai magatartást tartunk értékesnek a mentálhigiéné munkában; a képzési formák ezt az emberképet jutalmazták, e magatartás megerősítésére, illetve kifejllesztésére törekednek. A tematikus tanterv tükrözi, hogy melyek azok a társadalmi szükségletek, társadalmi modellek, amelyek ma a legfontosabbak a mentálhigiéné területén.

Klinikai pszichológia

A tárgy oktatásának célja az alapvető pszichiátriai fogalmaknak, a legfőbb betegség egységeknek, a pszichiátriai gyógyításnak a tárgyalása, a szemlélet alapszintű formálása.

A segítő kapcsolatok pszichológiája. A tanácsadás általános kérdései.

A tárgy oktatásának célja a segítő kapcsolat jellemzőinek, a személyes segítségnyújtás kritériumainak, a segítési folyamat fázisainak bemutatása, valamint a tanácsadás feladatainak, területeinek, és valamennyi tanácsadási területen alkalmazható módszereinek elsajátítása.